

Een archeologisch bureau-onderzoek voor het Regiopark IJsselmonde te Barendrecht (Z.-H.).

N. van Malssen

ARC-Rapporten 2007-82

Groningen
datum: 7 december 2007
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek voor het Regiopark IJsselmonde te Barendrecht (Z.-H.).

ARC-Rapporten 2007-82

ARC-Projectcode 283

Opdrachtgever

Slag BV

Bevoegd gezag

gemeente Barendrecht

Beheer en plaats van documentatie

Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer bureau-onderzoek

25812

Tekst

N. van Malssen

Afbeeldingen

N. van Malssen / M. van Kalmthout

Redactie

N. van Malssen

Status

definitieve versie

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, datum: 7 december 2007

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

De aanleiding tot het uitvoeren van dit archeologisch bureau-onderzoek vormen de voorgenomen bodemverstorende activiteiten die nodig zijn voor de aanleg van Regiopark IJsselmonde in de gemeente Barendrecht. Het plangebied heeft een oppervlak van ca. 150 ha. Mevrouw W. Hendriksen heeft, namens Slag b.v. (Samenwerkende Landschaps AdviesGroep), aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht verleend voor het uitvoeren van het bureau-onderzoek. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de Wet op de archeologische monumentenzorg en volgens de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.¹

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het plangebied ligt ten zuiden van Barendrecht en ten noorden van de Oude Maas. De locatie wordt begrensd door de Carnisseweg in het westen, de Kilweg, Leedeweg en Ziedewijkse dijk in het noorden, de Ziedewijkse dijk en Noldijk in het oosten en de Achterzeedijk in het zuiden (zie afb. 1).

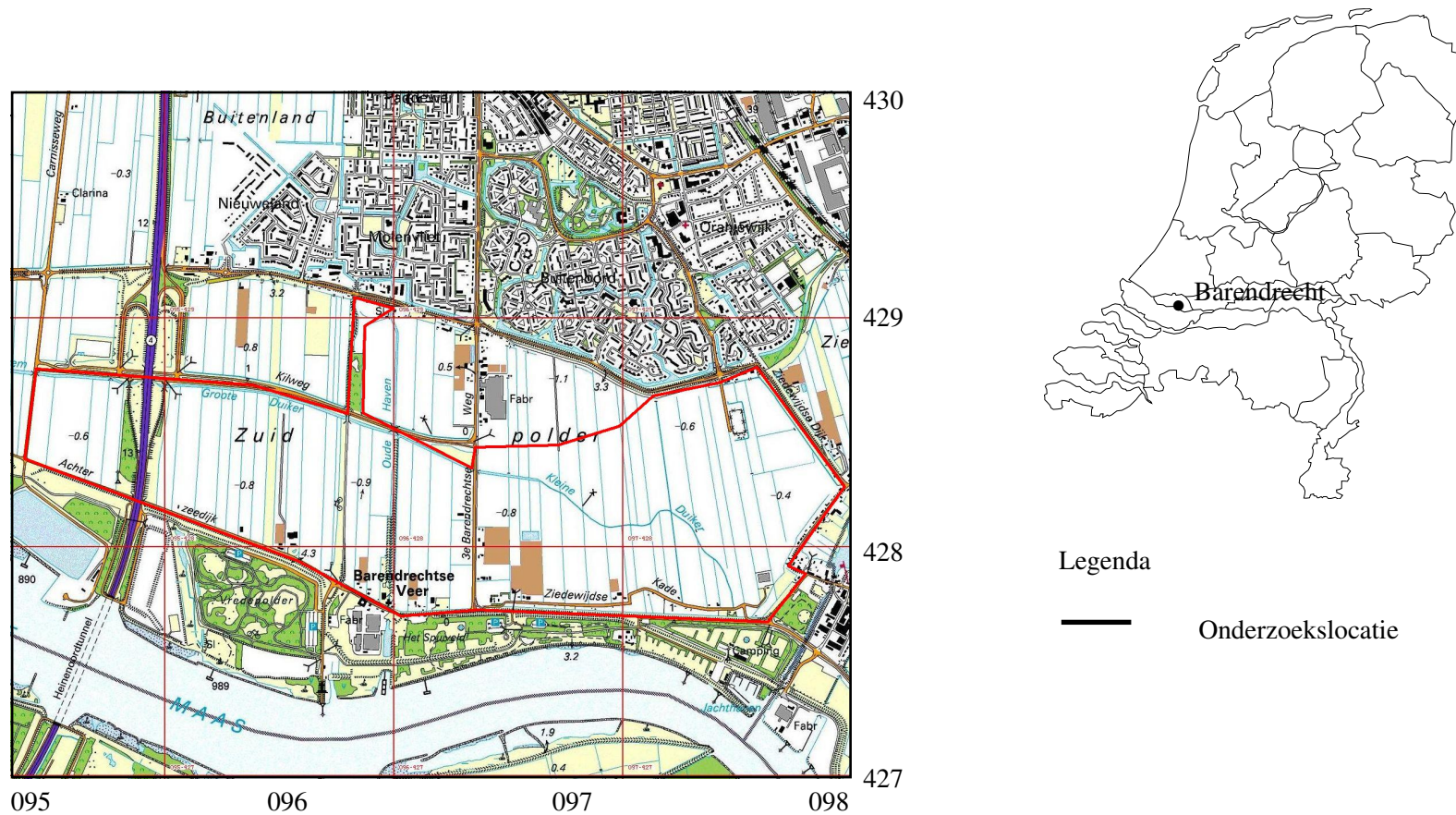
1.3 Objectgegevens

Provincie	Zuid-Holland
Gemeente	Barendrecht
Plaats	Barendrecht
Toponiem	Zuidpolder / Regiopark IJsselmonde
Kaartblad	37H
Coördinaten	94.408/428.818 (NW) 94.364/428.388 (ZW) 96.343/428.454 (N) 96.017/427.726 (Z) 97.617/428.729 (NO) 97.951/428.263 (O) 97.625/427.692 (ZO)
Type bodem	Zeekleigronden
Geomorfologie	Vlakten

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoeks-

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie (omkaderd) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

locatie opgesteld. Aan de hand van de verkregen gegevens wordt vastgesteld of er archeologische resten in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied eventueel een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.5 Werkwijze

Voor een bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Gegevens met betrekking tot bekende en te verwachten archeologische waarden worden onder meer ontleend aan Archis. Dit is het digitale archeologische informatiesysteem voor Nederland, waarin onder meer de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) zijn opgenomen. Om inzicht te krijgen in de aardwetenschappelijke opbouw van het plangebied worden geomorfologische, geologische en bodemkundige kaarten geraadpleegd. Hierbij wordt getracht, informatie te verkrijgen met betrekking tot bekende verstoringen in de oorspronkelijke bodemopbouw. Voor een overzicht van de historische en subrecente situatie van het plangebied wordt gebruik gemaakt van topografisch-historisch kaartmateriaal. Tenslotte worden – voor zover aanwezig – de resultaten van voorgaand archeologisch onderzoek in de omgeving van het onderzoeksterrein nagetrokken op relevantie en bruikbaarheid.

2 Bureau-onderzoek

2.1 Aardwetenschappelijke waarden

Het onderzoeksterrein is gesitueerd in de fysisch-geografische regio het zuidwestelijke zeekleigebied, dat een aanzienlijk deel beslaat van Zeeland en de Zuidhollandse eilanden (Berendsen 2005). Onder de Holocene afzettingen (zeeklei, Formatie van Naaldwijk, vanaf ca. 8.000 v. Chr.) ligt een pakket dekzand (eolisch, Formatie van Boxtel), dat is afgezet tijdens de laatste ijstijd (Weichselien ca. 112.000 – 8.000 v. Chr.). De zee heeft een grote rol gespeeld bij de vorming van het gebied. Onder het dekzand liggen achtereenvolgens de mariene Formaties van Maassluis (Pliocene/Pleistoceen, ca. 2 miljoen v. Chr.), Oosterhout (Pliocene ca. 5,3 – 2,6 miljoen v. Chr.) en Breda (Mioceen, ca. 23,3 – 4,8 miljoen v. Chr.). Ook rivieren speelden een rol van betekenis: op de Formatie van Maassluis liggen de fluviatiele Formaties van Waalre (vroeg Pleistoceen, ca. 2 – 1,2 miljoen v. Chr.) en Kreftenheye (laat Saalien/Holocene, ca. 370.000 – 8.000 v. Chr.) (De Mulder et al. 2003). De zee en de grote rivieren (Rijn en Maas) bleven ook in pre-historische en historische tijden een grote rol spelen in de geologische ontwikkeling van het gebied.

2.2 Historische situatie en archeologische waarden

Er is een aanwijzing dat de regio waarin het plangebied ligt in de prehistorie was bewoond. In de VINEX-locatie Carnisselande zijn op de resten van een oeverwal bewoningssporen aangetroffen uit omstreeks 4.000 v. Chr.. De meeste sporen van menselijke activiteiten zijn echter gevonden op strandwallen langs de Noordzee en langs de mondingen van de verschillende stromen. Deze sporen dateren uit de Bronstijd en IJzertijd (ca. 3.000 v. Chr. – begin van onze jaartelling). Gedurende de eerste en tweede eeuw n. Chr. nam de bevolking iets toe, maar in de loop van de vijfde eeuw raakt de regio ontvolkt. Dit heeft waarschijnlijk te maken met een vernatting van het gebied. Vanaf de zesde eeuw is er weer sprake van toenemende bewoning. Vanaf de 11e eeuw worden dijken aangelegd in een poging het gebied bewoonbaar(der) te maken.² In het plangebied gebeurt dit vanaf de 15 eeuw, toen met de indijking werd gestart van de Binnenlandse polder. De Buitenlandse polder ten zuiden van die lijn werd in 1555 van een dijk voorzien. De Zuidpolder, waarin het plangebied ligt, werd in 1649 drooggelegd.³ De functie van de polder was primair agrarisch. Volgens een kadastrale kaart uit het eerste kwart van de 19e eeuw en een militaire kaart uit 1853 (<http://watwaswaar.nl>) was het plangebied ten minste vanaf het begin van de 19e eeuw in gebruik als landbouwgrond. Een kaart uit ca. 1900 (www.kich.nl) laat een zelfde beeld zien (afb. 2). Op de twee oudste kaarten is te zien dat in of net buiten het plangebied een molen heeft gestaan (de 'Zuidpoldersche watermolen'). Op de kaart van ca. 1900 zijn op de locatie van de molen een aantal gebouwen te zien.

De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) geeft het grootste deel van

²www.kich.nl:Het zuidwestelijke zeekleigebied

³<http://www.barendrecht.nl/content.jsp?objectid=7452>

Afbeelding 2. De onderzoekslokatie op een topografische kaart uit ca. 1900. Bron: www.kich.nl.

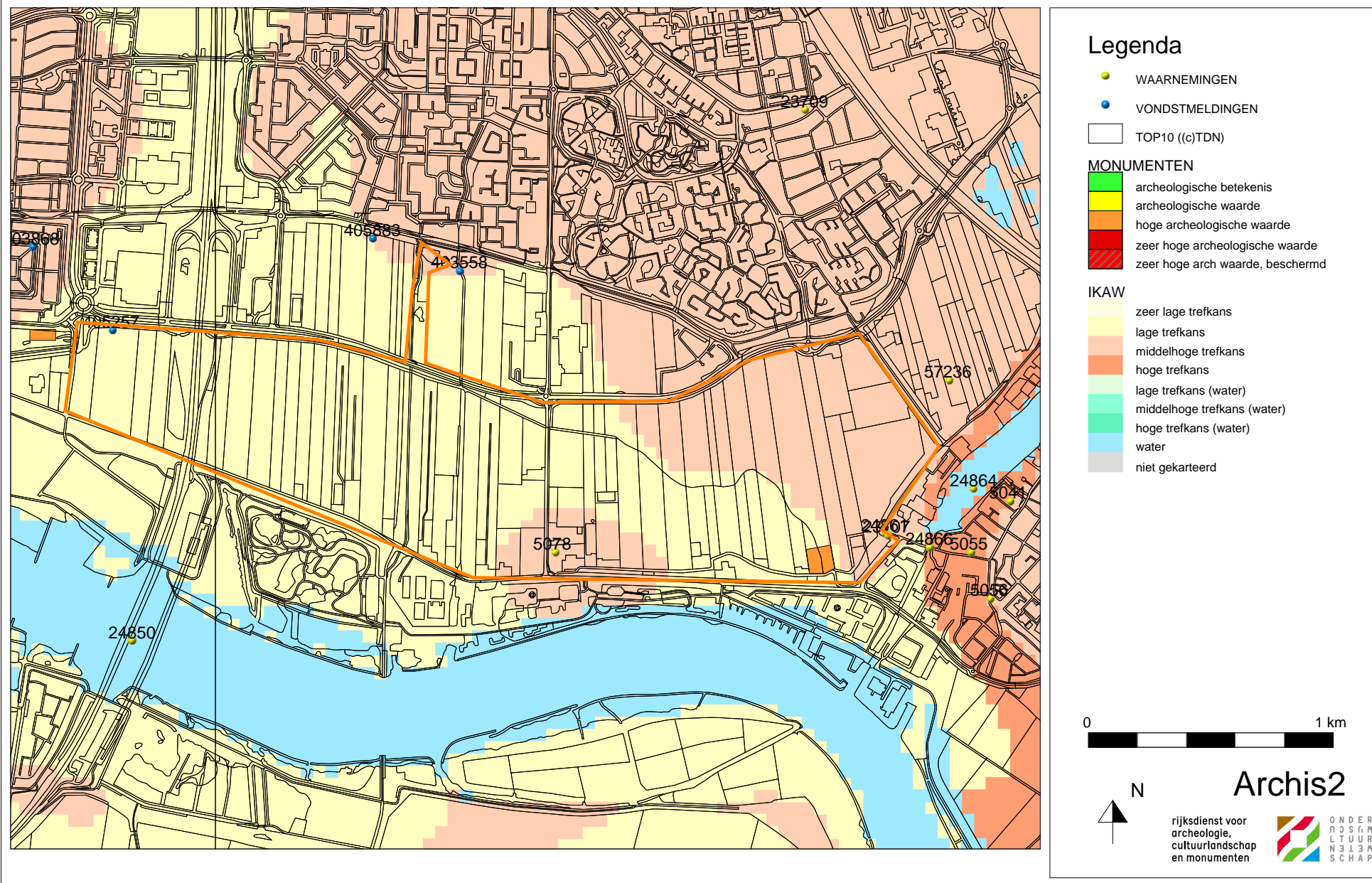
het plangebied een lage archeologische trefkans. In het zuiden en het oosten van het plangebied is de trefkans middelhoog (afb.3). In de zuidoosthoek van het plangebied is een archeologisch monument aanwezig (Archis 16213). Tijdens een proefsleufonderzoek van BOOR werden mestkuilen, aardewerk, bot en baksteen aangetroffen. De vindplaats is behoudenswaardig, maar kon op basis van het onderzoek niet goed begrensd worden. In de noordwesthoek is een vondstmelding gedaan (Archis 405,257: een deel van de dijk rond de Riederwaard en resten van een Middeleeuws erf). Tot slot zijn er een tweetal waarnemingen gedaan (in het zuiden Archis 5,078: bij Barendrechtse Veer mogelijk een boerderij op een terp en in het zuidoosten Archis 24,861: resten van een dijkmuur).

3 Aanbeveling

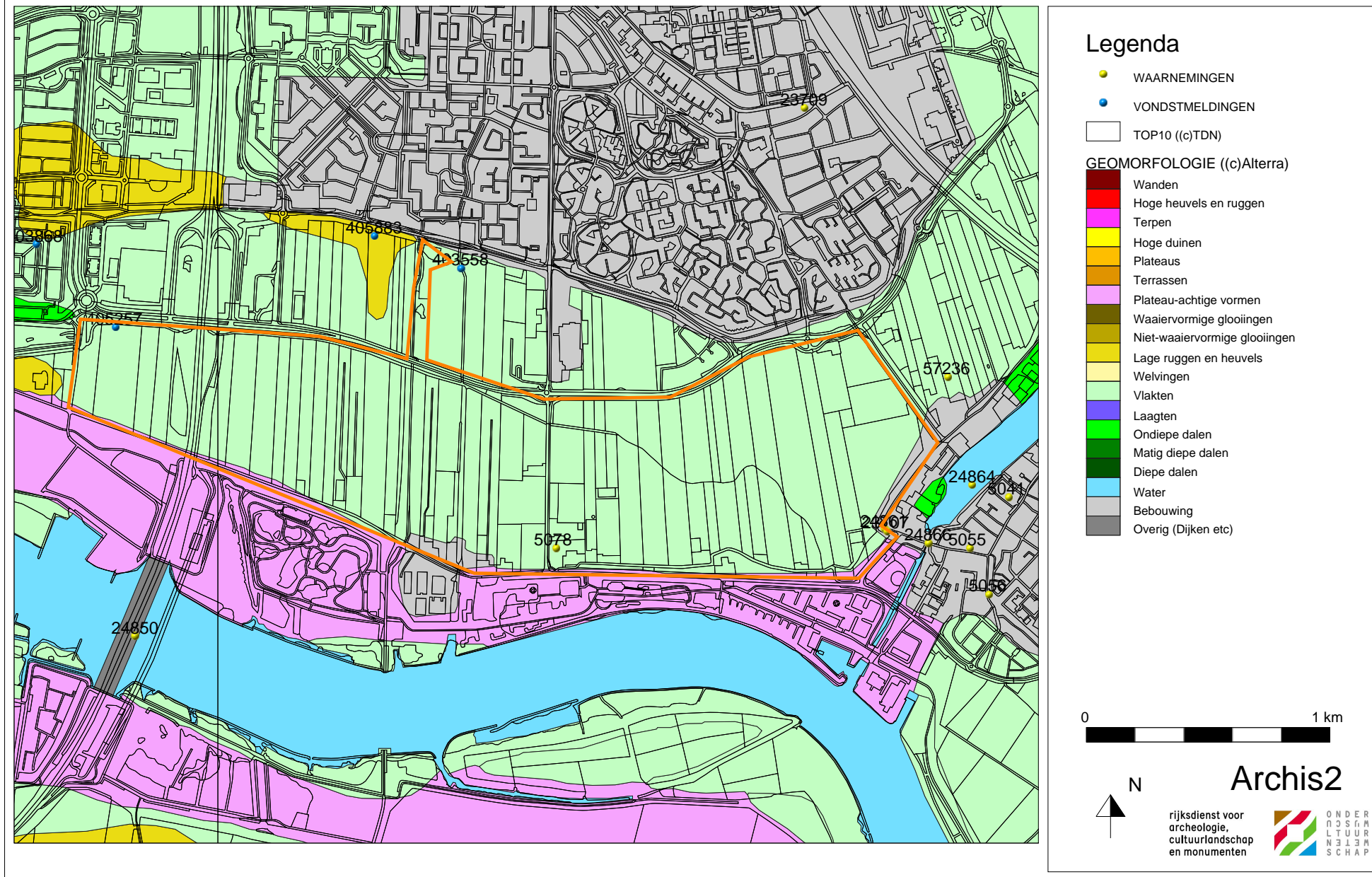
Op basis van het bureau-onderzoek kan worden geconcludeerd dat de kans dat er bij het uitvoeren van de geplande werkzaamheden archeologische vindplaatsen worden verstoord voor het grootste deel van het plangebied minimaal is. Dit gebied kan derhalve worden vrijgegeven. Volgens de IKAW en de Cultuurhistorische Hoofdstuctuur provincie Zuid-Holland is de trefkans hier laag. De gebieden met een middelhoge trefkans (IKAW) of met een redelijke tot grote, dan wel zeer grote kans op archeologische sporen (Cultuurhistorische Hoofdstuctuur provincie Zuid-Holland) dienen nader te worden onderzocht, conform de Nota Regels voor Ruimte van de provincie Zuid-Holland.⁴

Binnen deze zones vallen de twee Archis waarnemingen (Archis 5,078: bij Barendrechtse Veer mogelijk een boerderij op een terp en Archis 24,861: in het zuidoosten resten van een dijkmuur). Ook het archeologisch monument (Archis 16213) valt in één van deze zones. De vondstmelding (Archis 405,257: een deel van de dijk rond de Riederwaard en resten van een Middeleeuws erf) valt buiten deze zones. Aanbevolen wordt de zojuist genoemde zones met middelhoge trefkans met een inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van grondboringen nader te onderzoeken. De wijze waarop het archeologisch monument moet worden onderzocht is afhankelijk van de diepte van (eventuele) bodemverstoringen en van de mogelijkheid of onmogelijkheid het terrein van het monument door middel van een planinpassing te vrijwaren van schade. De vondstmelding (Archis 405,257) dient ook met een IVO door middel van grondboringen te worden onderzocht. Voor de rest van het plangebied geldt dat wanneer er bij de uitvoering van de werkzaamheden grondsporen en/of vondsten worden aangetroffen, hiervan direct melding gemaakt dient te worden bij het bevoegd gezag, in dit geval de gemeente Barendrecht.

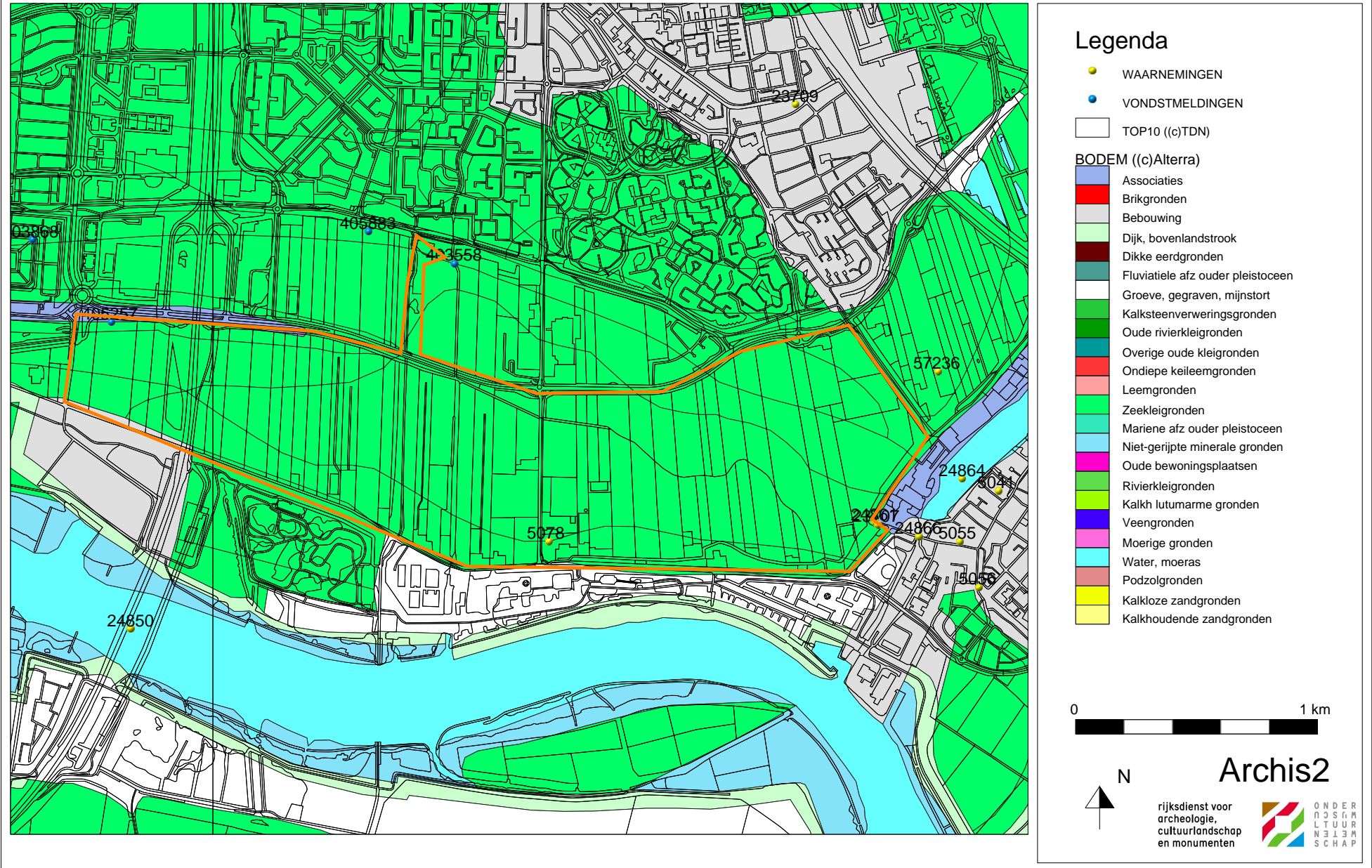
⁴6.2, blz. 20: In gebieden die in de Cultuurhistorische Hoofdstuctuur zijn aangemerkt als gebieden met een zeer grote tot redelijke kans op archeologische sporen dient bij het voorbereiden van verstorende plannen verplicht verkennend archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden. In ruimtelijke plannen dient aandacht te worden besteed aan de conclusies en de eventuele ruimtelijke consequenties van het verkennend onderzoek.

Afbeelding 3. Archeologische verwachtingswaarden, monumenten en waarnemingen in de omgeving van de onderzoekslocatie (oranje omkaderd). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II, 6 december 2007.

Afbeelding 4. Geomorfologische kaart voor de onderzoekslocatie (oranje omkaderd) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II, 6 december 2007.

Afbeelding 5. Bodemopbouw van de onderzoekslocatie (oranje omkaderd) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II, 6 december 2007.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.